

Alojz Rebula kot pedagog in mentor

*Tomaž Simčič*¹

Rebulovih učnih ur ne bom nikoli pozabil. Nanje sem se večkrat spomnil, ko sem kot učitelj, ravnatelj in kasneje uradnik v šolski upravi sledil nepreglednemu številu izobraževalnih tečajev iz pedagogike in didaktike, na katerih sem spoznal veliko tradicionalnih pa tudi inovativnih didaktičnih metod. Ko sem sledil omenjenim tečajem, mi je misel večkrat ušla k njemu, Alojzu Rebuli, mojemu profesorju latinščine in grščine na slovenskem klasičnem liceju v Trstu v letih 1974–1977. Razmišljal sem, katere metode se je pri poučevanju posluževal, če se je sploh katere. Kajti komaj kaj od tega, kar sem poslušal na seminarjih ali preizkušal v delavnicah, bi prišlo v poštev za opis njegove učne ure. Ali pa morda vse hkrati. Skratka, z vidika didaktične teorije Alojza Rebule ne bi vedel kam postaviti.

Pa vendar je za veliko večino njegovih nekdanjih dijakov Alojz Rebula bil in ostal pojem učitelja in profesorja. In v čem je bilo bistvo njegovega didaktičnega pristopa, ki se ga tudi po tolikih desetletjih njegovi dijaki spominjamo v samih presežnikih, »izreden«, »nepozaben«, »edinstven«? Ne bi znal drugače tega razložiti kot tako, da je bil didaktična metoda on sam, on sam s svojim znanjem, svojo govorniško vnemo, ki je mejila na teatralnost, s svojimi apodiktičnimi sodbami, s svojo strastno ljubeznijo do snovi, ki jo je poučeval, s svojo angažiranostjo, ki ni bila nikoli tehnicistična, ampak se je vedno gibala v luči kriterija o resničnem, lepem, dobrem (*verum, pulchrum, bonum*). Morda pa je res ugotovil, da najde brezkompromisnost pri mladem človeku posebno rodovitna tla. In njegova izvajanja so bila res vedno taka, da smo se dijaki hočeš nočeš soočali z največjimi vprašanji človekovega bivanja: kdo sem, od kod prihajam, kam grem. Pa ne, da bi se vsi vedno prepoznavali v njegovih stališčih in ocenah, toda njihova izzivalnost, profesorjevega vehementnost in prepričljivost njegovega podajanja ter široka erudicija so pritegovale našo pozornost, nas vabile k razmišljanju, odpirale obzorja.

Tu moram odpreti krajši oklepaj. Če bi Rebula poučeval v Sloveniji, bi se po nekaj tednih verjetno znašel na cesti. Pa ne le zaradi ideološkega enoumja, ki je takrat vladalo v Sloveniji. Isto bi se mu nemara zgodilo v kateremkoli bolj strukturiranem šolskem sistemu, kakršen je denimo francoski. Okoliščina, da se

¹ Upokojeni učitelj, diplomiral iz literarnih ved na univerzi v Trstu in iz klavirja na tržaškem konservatoriju »Tartini«. Napisal je monografiji o tržaškem duhovniku in teologu Jakobu Ukmarju (Gorica, 1986) in o sociologu in politiku Andreju Gosarju (Trst-Ljubljana 1992) ter vrsto razprav, zlasti s področja slovenskega katoliškega gibanja na Tržaškem, Goriškem in v Benečiji v 19. in 20. stoletju. Aktiven je v kulturnem življenju slovenske manjšine v Italiji.

je Rebula kot profesor znašel v italijanskem šolskem sistemu, je bila po svoje odločilna, da se je njegov pedagoški dar tako svobodno razmahnil. Italijansko državno šolstvo, v katero so bile po vojni vključene tudi slovenske šole na Tržaškem, Goriškem in od leta 2001 tudi na Videmskem, ima sicer svoje napake. Ima pa to veliko prednost, da učiteljem in profesorjem po ustavi zagotavlja »svobodo poučevanja«,² ki jo temeljni šolski zakon opredeljuje kot »didaktično avtonomijo« in »kulturno svobodo«, katere edina meja je »moralna in civilna vest učenca«.³ To pomeni, da sme učitelj svobodno izbirati način, kako bo dosegel zastavljene učne cilje, pomeni pa tudi, da mu pri tem svojih osebnih prepričanj, okusov in nagnjenj ni treba skrivati, da le spoštuje prepričanja, okuse in nagnjenja učencev.

Alojzu Rebuli je bila seveda takšna ureditev pisana na kožo. Naj z nekaj primeri ilustriram, kako je uveljavljal svobodo poučevanja. Med drugim tako, da kljub temu, da je bil profesor latinščine in grščine, skoraj ni bilo ure, da ne bi razgovor od Homerja in Vergila prešel na primer na Prešerna, Cankarja, Kocbeka, pa tudi na Kreka, Plečnika in še koga. Ali pa tako, da je nekega jutra uprizoril nenačrtovano bralno predstavo, ko nam je v obliki nekakšne monodrame uprizoril sloviti prizor Oblomovovega jutranjega poležavanja iz prvih poglavij istoimenskega romana Ivana Aleksandroviča Gončarova, za kar je od nas prejel iskrene čestitke: »Profesor, vi bi bili za teater!« Pa tudi tako, da je koval v nebo denimo Sofokleja, Platona, Marka Avrelija, Avguština, Alighierija, Dostojevskega, Prešerna, Cankarja, Camusa, s piedestala pa metal na primer Julija Cezarja, Hegla, D'Annunzia, Zolaja, Sartra, pa še kakega slovenskega reista in ludista Ali pa tako, da nam je dan zatem, ko s(m)o dijaki na pobudo tržaške mladinske sekcije komunistične stranke samovoljno zapustili šolo in se udeležili proslave Antonia Gramscija, vstopil v razred, se v zanj značilnem slogu namrščil in dejal: »Prevod iz grščine spravite! Včeraj ste proslavljali Gramscija, jaz pa bom danes proslavil Kreka!« In res je uprizoril nekakšno Krekovo proslavo z branjem Krekovih spisov, Cankarjevega in Župančičevega nekrologa itd. Ali pa tako, da je imel, ko je stopal v razred, pod pazduho zadnjo številko *Naših razgledov*, *Sodobnosti*, *Revije 2000*, *Zaliva*, iz katerih je citiral kak posebno pikanten pasus. Zakaj pravim »pikanten«? Naša licejska leta so bila ravno leta t. i. Kocbekove afere, v katero je bil za Borisom Pahorjem prav Rebula najbolj neposredno vpleten. Z ozirom na Rebulovo stališče,

² »Umetnost in znanost sta svobodni in svobodno je njuno poučevanje« (33. člen italijanske ustave, slov. prevod prof. Marijan Bajc).

³ »1. Upošteva jo ustavna določila in ureditev šolstva, ki ga določa pričujoči zakon, je učiteljem zagotovljena svoboda poučevanja, mišljena kot didaktična avtonomija in kot svoboden izraz učiteljeve kulturne identitete. Namen te svobode je, da se z odprtim soočenjem kulturnih pozicij promovira oblikovanje učenčeve osebnosti (...); 2) Pri promoviranju učenčeve osebnosti, o katerem govori člen 1, se spoštuje moralna in civilna zavest učenca« (Delegirani zakon 297/1994, člena 1 in 2, prevod T. S.).

da se pravi intelektuallec ne zapira v komodno strokovnost, ampak pogumno stopa v »areno življenja«, ni čudno, da so odmevi dogajanja okrog slovite brošure o Kocbeku včasih odjeknili tudi med njegovimi učnimi urami.

Kdor je nekaj let izza šolskih klopi sledil Rebulovim presenetljivim nastopom, je prej ali slej opazil, da stoji za njimi vendarle neka rdeča nit. Dva kriterija sta bila, ki sta v njegovih očeh žito ločevala od plevela: etični naboj in odprtost za presežnost. Pri tem si je seveda vsak od nas dijakov mislil svoje. Med seboj smo bili različni, različnih prepričanj in nazorov, prihajali smo iz različnih okolij. Toda obstoj omenjene ločnice smo nemara zaznali vsi. Pod vtisom Rebulovih poletov po širokih obzorjih duha in umetnosti smo dojeli, da je prava literatura, prava besedna umetnost nekaj več kot jezikovni virtuoizem ali sposobnost miselnih akrobacij, oziroma da obstaja nekaj, kar literaturo kot tako presega ...

Tu moram dodati nekaj osebnega. Vesel sem, da sem zrasel v šolskem sistemu, ki je bil resnično pluralen, ne aseptično nevtralen. V njem je bil mogoč deklarirani kristjan Rebula in v njem so bili ob njem mogoči tudi profesorji drugačnih prepričanj, liberalci, socialisti, komunisti, neopredeljeni. Nikomur ni bilo treba svojega prepričanja pred dijaki skrivati, a tudi dijakom je bila zagotovljena pravica do zborovanj in svobodnega javnega izražanja stališč. To nas je bogatilo in nam pomagalo rasti v demokraciji.

Zame osebno je bilo srečanje z Alojzom Rebulo pomembno tudi iz nekega drugega razloga, ki ni neposredno vezan na šolski pouk. In tu prehajam k drugemu delu svojega referata. Zrasel sem sicer v verni družini in sem že kot mladostnik zahajal v katoliške organizacije, toda širše okolje, v katerem smo živeli, niti pri nas na t. i. Zahodu veri ni bilo naklonjeno. Za sodobno je veljalo prepričanje, da je vera nekaj pravičnega, zastarelega, nekaj, kar so moderne bolj ali manj znanstvene ideologije postavile na laž. Kako pomembno je bilo torej zame odkritje, da je bil tako učen in tako razgledan človek, kakršen je Rebula nesporno bil, veren, in to globoko veren! Če je tak učenjak veren, potemtako vera morda le ni pravljica za naivneže in nevedneže, sem sam pri sebi sklepal.

Pomembna pa je bila še neka druga okoliščina, in sicer da krščanstvo, kakršno sem opazoval pri Rebuli, ne več samo v šoli, ampak tudi v njegovih javnih nastopih in spisih, ni bilo dogmatsko, ni bilo ena sama gotovost, ampak je raslo iz dvomov, iz muke vsakdanjega iskanja resnice, kar je on sam večkrat izrecno poudarjal. In prav takšno krščanstvo mi je tedaj imponiralo, saj je šlo za držo, ki je bila blizu modernemu občutju negotovosti in eksistencialnega nemira. To je v meni sprožilo proces, da sem se začel samostojno zanimati za mislece in avtorje, iz katerih je ta Rebulova drža rasla, na primer za Pascala, za francoske personaliste, kakršna sta bila denimo Maritain in Mounier, za Rusa Berdjajeva, za besedne ustvarjalce, kakršni so bili Claudel, Bernanos, Mauriac ... In za to sem mu še danes globoko hvaležen.

Nekaj let kasneje me je z Alojzom Rebulo zbližal svetniški lik msgr. Jakoba Ukmarja, tržaškega duhovnika in učenjaka, o katerem sem na tržaški univerzi pisal diplomsko nalogo, ali še kasneje, ko sem se z njim pogovarjal o Andreju Gosarju in slovenskem krščanskem socializmu, ki je bil predmet moje druge daljše raziskave. In še naprej sem ga, pa čeprav so bila dijaška leta že mimo, v bistvu doživljal kot profesorja oz. kot učitelja. A prav na teh številnih srečanjih, ki so se kasneje vrtela tudi okrog drugih poglavij slovenske zgodovine in aktualnosti, sem pri Rebuli-učitelju opazil še neko drugo lastnost, na katero sem bil dotlej manj pozoren, namreč njegovo zanimanje za sogovornika, sposobnost, da ga radovedno posluša, da se veseli njegovih domnev, dognanj ali dosežkov. V tem smislu so srečanja z njim postajala vedno manj monolog, pa zato vedno bogatejši dialog.

To, da frontalni pouk preide v dialog, pa je menda največ, kar more človek doseči v pedagoškem poklicu.

Za zaključek še droben, a zame nadvse pomemben zaznamek. V dijaških letih sem imel študij klasičnih jezikov sicer rad, študij glasbe pa še rajši. Bilo je v II. klasičnem liceju, enkrat na pomlad leta 1976. V grškem izvorniku smo prebirali in v slovenščino prevajali odlomke iz Sofoklejevega *Kralja Ojdipa*. Končno smo se pretolkli do zaključnih verzov, ki v Sovretovem prevodu zvenijo tako: »Glejte, v kako strašno brezno strmoglavil sem z vrhá! / Ne blagrujte torej nikdar umrljivega moža, / ki se mu v temačni dalji skriva še poslednji dan, / preden ga privede h kraju brez nadlog Usode dlan!« O teh verzih je tedaj Rebula vzhičeno zaklical, da so »Finale, kakršnega ne premore niti najveličastnejša Beethovnova simfonija!« ... Niti najveličastnejša Beethovnova simfonija? V nekem smislu me je Rebulova primerjava tedaj neprijetno dregnila, saj nisem bil pripravljen priznati, da bi karkoli presehalo Beethovna.

Zamera, če se lahko tako reče, je tedaj ostala, pa me je Rebula kasneje tudi v tem presenetil. V intervjuju, ki ga je posnel za televizijski dokumentarec skoraj trideset let kasneje, je namreč izjavil: »Vtis imam, da je najuspešnejša pot tista, ki najgloblje prodre v skrivnost bivanja, glasbena umetnost, muzika, vendar bi takoj za njo postavil literaturo, ki je sicer manj globoka kot muzika, ampak zgovornejša, ker ima za izraz besedo, stavek, besedilo.« Ko sem to slišal, sem obstal ob veličini umetnika besede, ki je zmožen na jesen svojega življenja primat prepustiti drugi umetnostni zvrsti, ki je on sam ni gojil. Tega ni zmožen vsakdo. In tako se je moj Beethoven vrnil na svoje mesto, pa še Finale iz *Kralja Ojdipa* sem si za vse večne čase zapomnil ...